

December 2020

Modern stereotype of a Pole and a Ukrainian in the opinion of students of philology of the University of Lodz (on the basis of survey studies)

Olga Fyłpec

Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Polskiej, ul. Uniwersytecka, 1, 79-000 Lwów, dyka.olya@gmail.com

Follow this and additional works at: <https://digijournals.uni.lodz.pl/kpc>

Recommended Citation

Fyłpec, Olga (2020) "Modern stereotype of a Pole and a Ukrainian in the opinion of students of philology of the University of Lodz (on the basis of survey studies)," *Acta Universitatis Lodziana. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*. Vol. 27 , Article 8.

DOI: 10.18778/0860-6587.27.06

Available at: <https://digijournals.uni.lodz.pl/kpc/vol27/iss1/8>

This Article is brought to you for free and open access by the Arts & Humanities Journals at University of Lodz Research Online. It has been accepted for inclusion in *Acta Universitatis Lodziana. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* by an authorized editor of University of Lodz Research Online. For more information, please contact agnieszka.kalowska@uni.lodz.pl.

Olga Fylypec*

 <https://orcid.org/0000-0002-4161-408X>

WSPÓŁCZESNY STEREOTYP POLAKA I UKRAIŃCA W OPINII STUDENTÓW FILOLOGII UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO (NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH)

Słowa kluczowe: stereotyp Polaka, stereotyp Ukraińca, językowy obraz świata, ankieta

Streszczenie. Artykuł przedstawia rekonstrukcję – na materiale 394 ankiet – współczesnych stereotypów Polaka i Ukraińca w środowisku studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Zaproponowano analizę kilku punktów obszerniejszej ankiety, a mianowicie prośbę o podanie: definicji Polaka/Ukraińca; wyrażen o tym samym odniesieniu, co Polak/Ukraińiec; cech „typowego” i „prawdziwego” Polaka/Ukraińca. Ujawniono, iż w studenckich definicjach nazwy *Polak/Ukraińiec* częściej stosuje się kategoryzację geograficzną, etniczną, narodowościową, natomiast rzadziej używa się językowej, etycznej, tożsamościowej. Za odpowiedniki wyrazu *Polak* studenci uważają leksemy *Polaczek, rodak, krajan, nasz, swój* i in., a zamiast słowa *Ukraińiec* podają nazwy: *obcokrajowiec, cudzoziemiec, sąsiad, brat ze Wschodu* i in. Obraz „prawdziwego” Polaka/Ukraińca jest bardziej pozytywny niż obraz „typowego” reprezentanta narodowości. Zarówno dla Polaka, jak i Ukraińca stereotypowy obraz wyłoniony z danych ankietowych jest ambiwalentny. Uwzględniono wpływ stereotypów narodowościowych na nauczanie języka polskiego jako obcego oraz możliwość zastosowania uzyskanych danych w glottodydaktyce.

1. STAN I METODOLOGIA BADAŃ

W nurcie badań etnolingwistyki kognitywnej mieści się koncepcja językowego obrazu świata oraz wpisane w jej ramy zagadnienia stereotypów językowych (np. Polaka, Ukraińca). Ponieważ w lingwistycznych badaniach stereotypów nadrzędna jest rola języka potocznego, jako materiał badawczy zalecane są m.in. dane ankietowe (Bartmiński 2014), które dostarczają bogatych informacji na temat sposobów kategoryzacji, wartościowania i interpretowania obiektu. Dane te pozwalają również uwzględnić podejście auto- i heterostereotypowe, co z ko-

---

* dyka.olya@gmail.com, Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Polskiej, ul. Uniwersytecka, 1, 79-000 Lwów.

lei umożliwia zbadanie wyobrażeń o sobie i innych w świadomości językowej nosicieli stereotypów (Bartmiński 2006). Badaniom ankietowych autostereotypowych wyobrażeń (o Polaku) i heterostereotypowych wyobrażeń o Ukraińcu w językoznawstwie polskim i ukraińskim poświęcono już szereg prac. Stereotyp Polaka i Ukraińca wśród studentów lubelskich przedstawiono w pracach J. Bartmińskiego (Bartmiński 2006, 2014). J. Szadura zbadła autostereotyp Polaka (Szadura 1993). O stereotypowych profilach Polaka wśród studentów ukraińskich we Lwowie pisała A. Krawczuk (Krawczuk 2008). Różnice heterostereotypowego wizerunku Ukraińca zarysowujące się z odmiennej perspektywy geograficznej (Poznań i Lublin) zbadła E. Paćławska (Paćławska 2009). W 2019 roku O. Fylypec również przeprowadziła badania nad stereotypem Ukraińca w środowisku studentów lubelskich i poznańskich, opisując wpływ czynnika geograficznego na postrzeganie Ukraińca i zmiany zachodzące na przestrzeni 10 lat (Fylypec 2020), a także zbadła etnostereotypowe cechy Polaka i Ukraińca wśród studentów rzeszowskich na podstawie przypisywanych im „przedmiotów charakterystycznych” (Fylypets’ 2019) oraz cechy Polaka i Ukraińca w środowisku studentów toruńskich (Fylypets’ 2019). Znane są prace na temat autostereotypu Polaka reprezentowanego w podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego (Dąbrowska 1998; Brzezowska 2008; Stankiewicz, Żurek 2010). Korelacji między językowym obrazem świata a nauczaniem języka polskiego poświęcony jest artykuł R. Piętkowej (Piętkowa 2007). Uwzględniając przeprowadzone w ciągu ostatnich 20 lat badania nad stereotypami wśród ich nosicieli o różnych miejscach zamieszkania, za godne uwagi uważamy badania nad najnowszym stereotypem Polaka i Ukraińca w środowisku studentów filologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Celem niniejszych badań jest zrekonstruowanie stereotypu Polaka i Ukraińca w środowisku studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego w oparciu o dane ankietowe, a także wskazanie ewentualnej różnicy w postrzeganiu autostereotypowym (siebie) i heterostereotypowym (Ukraińców). Uzyskane dane umożliwią uwzględnienie najnowszych danych o stereotypach przy nauczaniu języka polskiego oraz tworzeniu nowych pomocy dydaktycznych.

Podstawę materiałową tworzą dane z przeprowadzonych w 2019 roku wśród studentów¹ Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego 394 (197 – dla autostereotypu Polaka i 197 – dla heterostereotypu Ukraińca) ankiet typu otwartego. Uwzględnia się odpowiedzi na 4 pytania ankiety², z których materiał analizo-

¹ Wśród 197 respondentów Wydziału Filologicznego znalazło się: 43 studentów 1. roku, 46 studentów 2. roku i 27 studentów 3. roku studiów licencjackich kierunku filologia polska oraz 39 studentów 1. roku studiów licencjackich i 42 studentów 1. roku studiów magisterskich kierunku logopedia.

² Były to następujące pytania: *Kto to jest Polak/Ukraińiec? Proszę podać wyrazy, których Pan(i) (albo ktoś inny) używa zamiast słowa Polak/Ukraińiec; Proszę podać cechy, które, Pani/Pana zdaniem, najlepiej charakteryzują typowego Polaka/Ukraińca (takiego, jaki on/ona jest); Proszę podać cechy, które, Pani/Pana zdaniem, najlepiej charakteryzują prawdziwego Polaka/Ukraińca.*

wany w niniejszym artykule obejmuje ponad 2000 jednostek badawczych (leksemy, połączenia wyrazowe, wypowiedzenia i ich części, definicje studenckie). Jako źródła weryfikacji materiału wykorzystuje się słowniki języka polskiego (USJP³ 2003; WSO 2011; ISJP 2014; WSJP 2018; WSJP <https://wsjp.pl/>, [05.06.2020]; Broniarek 2005).

2. ANALIZA MATERIAŁU

2.1. POLAK I UKRAJNIEC W ŚWIETLE STUDENCKICH DEFINICJI ANKIETOWYCH

W celu ujawnienia studenckich definicji etnonimu *Polak* i zawartych w nich sposobów kategoryzacji studentom zadano pytanie o treści *Kto to jest Polak?* Tylko jeden z respondentów (0,5%) nie udzielił odpowiedzi na to pytanie. Analizie w tej rubryce poddajemy 196 studenckich definicji etnonimu *Polak*. Odzwierciedlają one różne sposoby kategoryzacji pojęcia *Polak* w świadomości respondentów: geograficzny, polityczny, etniczny, etyczny, narodowościowy, językowy oraz taki, który zawiera element wartościujący niezwiązany z którąś z wymienionych dotychczas kategoryzacji. Warto podkreślić, że szereg ujawnionych sposobów kategoryzacji etnonimu *Polak* różni się od sposobów definiowania tych leksemów w słownikach językowych⁴. Tak więc najczęściej – 85 razy (43,4%) – w studenckich definicjach pojawia się kategoryzacja **geograficzna**, która oparta jest na kryterium miejsca zamieszkania i urodzenia Polaka. Są to definicje, w których kategoryzacja geograficzna obejmuje całe określenie Polaka lub jest pierwszym czy ostatnim komponentem definicji, łącząc się z innymi sposobami kategoryzacji. Respondenci piszą np.: *Polak – mieszkaniec Polski*⁵ (19)⁶, *mieszkaniec kraju Nadwiślańskiego, osoba mieszkająca w Polsce* (8), *osoba urodzona w Polsce* (5) etc. Niektóre definicje leksemu *Polak* na pierwszym miejscu zawierają kategoryzację **geograficzną**, po której następuje kategoryzacja **etniczna**: *osoba urodzona w Polsce, mająca rodziców Polaków* (2); *osoba zamieszkująca tereny Polski, osoba pochodząca z Polski; osoba mieszkająca*

³ Rozwiązanie skrótów znajduje się na końcu artykułu.

⁴ Leksem *Polak* w słownikach języka polskiego jest definiowany w świetle kategoryzacji geograficznej, politycznej, etnicznej i narodowościowej: ‘ktoś, kto pochodzi z Polski’ (ISJP 2014, s. 158); ‘człowiek narodowości polskiej, mieszkaniec Polski, obywatel tego państwa’ (USJP 2003, s. 307; WSJP 2018, s. 660); ‘osoba narodowości polskiej’ (WSJP, https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=722&ind=0&w_szukaj=polak, [05.06.2020]).

⁵ W artykule stosuje się formy zapisane przez ankietowanych.

⁶ W nawiasach wpisujemy liczbę podanych przez respondentów definicji, wyrażen o tym samym odniesieniu, co wyrazy *Polak/Ukraińiec*, cech Polaka/Ukraińca. Brak liczby oznacza, że jednostka pojawiła się tylko jeden raz.

i urodzona w Polsce, posiadająca obu rodziców Polaków. Dwie definicje reprezentują m.in. czynnik lokalizacyjny, według którego mieszkanie w Polsce nie jest konieczne: *osoba mieszkająca w Polsce lub za granicą, ale mająca rodziców Polaków i posiada obywatelstwo polskie* (KG, KEtn, KP); *osoba mieszkająca w Polsce, ale również poza granicą, identyfikująca się z Polską, myślę, że nie trzeba mieć rodziców Polaków, żeby być Polakiem* (KG, KEtn, W). Kategoryzacja **geograficzna** jako pierwszy komponent definicji etnonimu *Polak* łączy się również z kategoryzacją **tożsamościową** na ostatnim miejscu w definicji: *osoba żyjąca w Polsce lub utożsamiająca się z nią, jej kulturą i historią; osoba mieszkająca na terenie Polski lub która urodziła się w Polsce bądź utożsamia się z narodem polskim etc.*

W niektórych definicjach kategoryzacja **geograficzna** etnonimu *Polak* łączy się z **polityczną**, np: *osoba urodzona w Polsce, posiadająca polskie obywatelstwo* (5) etc. Kategoryzacja **polityczna**⁷ – ogólnie rzecz ujmując – pojawia się w 79 (40,3%) studenckich definicjach etnonimu *Polak* zaproponowanych przez studentów filologii. Za kryterium polskości uznaje się w tych definicjach posiadanie obywatelstwa polskiego oraz bycie patriotą. *Polak* w świetle kategoryzacji politycznej to *obywatel Polski* (33), *osoba posiadająca polskie obywatelstwo* (3). Studenckie definicje *Polaka* (47 razy (24%)) przedstawiają kategoryzację **etniczną**. W jej ramach osoba będąca Polakiem powinna spełniać kryterium polskiego pochodzenia lub posiadania rodziców (czy jednego z rodziców) Polaków: *osoba pochodząca z Polski* (16), *osoba polskiego pochodzenia* (3), *człowiek pochodzący z Polski, znający język, obyczaje, kulturę* (KEtn, KJ, KE), *osoba pochodząca z Polski, czująca się Polakiem* (KEtn, KT) etc.

Charakteryzując *Polaka*, studenci proponują kolejne „kryteria polskości” – identyfikowanie siebie jako *Polaka*, poczucie więzi z Polską. Kryteria te leżą u podłoża kategoryzacji **tożsamościowej**, która w studenckich definicjach występuje najczęściej jako element drugi lub ostatni: *mieszkańcy Polski lub osoby, które na stałe mieszkają w Polsce, ale posiadają polskie obywatelstwo, uważają się za Polaków* (KG, KP, KT); *osoba, która urodziła się w Polsce i której rodzice są Polakami, która to osoba przyjęła język polski oraz kulturę polską za swoją* (KG, KEtn, KJ, KT). Warto w tym miejscu podkreślić, że kategoryzacja **tożsamościowa** pojawia się w studenckich odpowiedziach 25 razy (12,75%). Uwzględnienie w definicjach kategoryzacji **narodowościowej** przewiduje realizację kryterium posiadania narodowości polskiej. Łącznie kategoryzacja narodowościowa pojawia się w 22 (11,2%) studenckich definicjach leksemu *Polak*, występując na pierwszym miejscu lub łącząc się z innymi sposobami kategoryzowania: *osoba narodowości polskiej* (10); *osoba narodowości polskiej* (3), *mieszkająca w Polsce*

⁷ **Polityczny** sposób kategoryzowania etnonimu *Polak* jako podstawowy w studenckich definicjach wiąże się z kategoryzacją tożsamościową, narodowościową, językową, etniczną. W takich przypadkach etnonim *Polak* jest określany jako *obywatel Polski lub osoba w jakiś sposób z Polską związana* (3) (KP, KT); *obywatel Polski, osoba pochodzenia polskiego* (4) (KP, KEtn); *obywatel Polski, którego korzenie pochodzą z tego kraju, który na terenie Polski* (KP, KEtn, KG).

(3) (KN, KG); *osoba narodowości polskiej, przywiązana do swojej ojczyzny* (4) (KN, KT). Kolejny zestaw definicji ankietowych (19 – 9,7%) odzwierciedla **wartościowanie**⁸ leksemu *Polak*. Trzeba zauważyć, że element wartościujący w tych definicjach ma konotacje zarówno pozytywne, jak i negatywne. *Polak*, według studentów, to *ten, co wie wszystko najlepiej, ciągle narzeka, jest ciągle niezadowolony; Janusz z grubym brzuchem; obywatel państwa polskiego, uważający się za lepszych od innych, żyjących na świecie i przeklinający swoją naturę, bywa wykorzystanym* (KP, W); *osoba mieszkająca w Polsce, patriota, żyjący w kraju uważanym za biedniejszy niż kraje Europy Zachodniej [...]* (KG, KP, KW) etc.

13 (6,6%) studenckich definicji etnonimu *Polak* zawiera kategoryzację **językową**. Kategoryzacja ta realizuje kryterium znajomości języka polskiego przez osobę, którą można nazwać Polakiem. W studenckich definicjach leksemu *Polak* kategoryzacja językowa zajmuje pozycję drugorzędną: *obywatel Polski, mieszkający na terenie kraju, mający polskie korzenie lub obcokrajowiec, który ubiegał się o polskie obywatelstwo na określonych zasadach, posługujący się językiem polskim* (KP, KG, KEtn, KJ); *osoba mieszkająca w Polsce, mówiąca w języku polskim, przestrzegająca tradycji* (2) (KG, KJ, KE); *mieszkaniec Polski, obywatel o narodowości polskiej, mówiący po polsku* (KG, KP, KN, KJ) etc. Wśród ankietowych odpowiedzi wyodrębniamy również definicje z kategoryzacją **etyczną** (13 – 6,6%). Zgodnie z nią Polakiem jest ten, kto deklaruje pozytywny stosunek do Polski, zna polską kulturę i historię. Studenci Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego m.in. piszą: *osoba kochająca swój naród, często narzekająca na wszystko, co się da, w głębi serca dobra, życzliwa i pomocna* (KE, W); *są to osoby, które czują się obywatelami Polski, są gotowi bronić swej ojczyzny i przestrzegać panujący w niej zasad, norm prawa* (KT, KP, KE) etc.

197 definicji nazwy *Ukraińiec* odzwierciedla ważne sposoby kategoryzacji etnonimu *Ukraińiec*: geograficzny, polityczny, narodowościowy, tożsamościowy, etyczny, etniczny, językowy oraz wartościowanie⁹. Warto odnotować, że specyfi-

⁸ Niektóre definicje z oceną odzwierciedlają podmiot interpretujący i zakorzenioną w świadomości opozycję „swój – obcy/inny”. Tak więc implicytnie używanie słów – *człowiek taki sam jak ja, mój, rodak* wskazuje na autostereotypowe postrzeganie Polaka jako swojego, np. *mój rodak, obywatel Polski; człowiek, taki sam, jak ja, np. Ukraińiec, Czech, Słowak; dla mnie jest to rodak, na zachodzie traktowany jak tania siła robocza, złodziej i pijak [...] boi się tego, co obce i tego, czego nie potrafi zrozumieć, ale ogólnie stara się być gościnnie* etc. Jeden z respondentów wskazuje na to, że charakterystyka Polaka zależy od konkretnej osoby, np. *jest to zależne od osoby, połowa społeczeństwa jest wykształcona i inteligentna, a druga – nie*.

⁹ 19 (9,6%) studenckich definicji etnonimu *Ukraińiec* zawiera wartościowanie tej nazwy. W świetle tych definicji *Ukraińiec* to np. *ktoś, kto zmaga się z wojną i wyjeżdża ze swojego kraju w poszukiwaniu lepszych warunków do życia* etc. Jak już widać z wymienionych do tej pory definicji, studenci wspominają o wojnie na Ukrainie, pracach zarobkowych oraz emigracji. W niektórych studenckich definicjach wartościowanie *Ukraińca* występuje jako element dodatkowy, np. *osoba z Ukrainy, która w dzisiejszych czasach przyjechała do Polski, w celu edukacji bądź znalezienia pracy ze względu na trudną sytuację w ich kraju* (KG, W) etc. Trzy studenckie definicje leksemu

ka objaśnienia tego leksemu w słownikach¹⁰ ogranicza się wyłącznie do kategoryzacji etnicznej, geograficznej, politycznej, narodowościowej. Najczęściej (49,7%) – na tle innych kategoryzacji – w studenckich definicjach leksemu *Ukrainiec* pojawia się kategoryzacja **geograficzna**, która określa miejsce zamieszkania i urodzenia Ukraińca. W świetle tej kategoryzacji leksem *Ukrainiec* jest definiowany jako *mieszkaniec Ukrainy* (24); *osoba mieszkająca na terenie Ukrainy* (13); *osoba, która urodziła się na Ukrainie* (2); *mieszkaniec Ukrainy, kraju sąsiadującego z Polską*. W 7 definicjach *Ukrainiec* jest określany jako sąsiad: *sąsiad Polaków, mieszkaniec Europy, mający słowiańskie korzenie* (KG, KEtn); *osoba ze Wschodu, zza naszej wschodniej granicy, sąsiad geopolityczny* (KG); *jest to mieszkaniec Ukrainy, jednocześnie mój sąsiad, obywatel innego kraju* (KG, KP); *osoba pochodząca z Ukrainy, nasz sąsiad* (KEtn, KG) etc. W 64 (32,5%) definicjach etnonimu *Ukrainiec* pojawia się kategoryzacja **etniczna**¹¹, przy której określa się Ukraińca ze względu na posiadanie pochodzenia ukraińskiego lub rodziców o takim pochodzeniu: *osoba pochodząca z Ukrainy* (26); *osoba pochodzenia ukraińskiego*. Kategoryzację **polityczną**¹² zawiera 51 (25,8%) studenckich definicji. Szereg definicji o takim sposobie kategoryzowania określa Ukraińca ze względu na posiadanie obywatelstwa ukraińskiego. Oto definicje etnonimu *Ukrainiec* o kategoryzacji politycznej jako podstawowej: *obywatel Ukrainy* (18); *osoba będąca obywatelem Ukrainy* (2); *osoba, która posiada obywatelstwo ukraińskie* (2).

21 razy (10,7%) w ankietowych definicjach pojawia się kategoryzacja **narodowościowa**. Charakterystycznym kryterium dla tej kategoryzacji jest posiadanie narodowości ukraińskiej, np. *Ukrainiec – osoba narodowości ukraińskiej* (9); *osoba innej narodowości niż narodowość polska*. Jako składnik nadrzędny kategoryzacja narodowościowa pojawia się w takich definicjach nazwy *Ukrainiec*: *osoba narodowości ukraińskiej i utożsamiająca się z nią* (3) (KN, KT); *człowiek*

Ukrainiec z nadrzędnym elementem wartościującym świadczą o przyjaznym postrzeganiu Ukraińców przez Polaków: *często postrzegani są jako nasi słowiańscy przyjaciele, obywatel Ukrainy* (W, KP); *to człowiek, taki sam, jak ja, tylko narodowości ukraińskiej, a nie polskiej* (W, KN) etc.

¹⁰ *Ukrainiec* – ‘ktoś, kto pochodzi z Ukrainy’ (ISJP 2014, s. 903); ‘obywatel Ukrainy’ (WSO 2011, s. 970); ‘nazwa osobowa od Ukraina’ (WSJP, http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=44707&ind=0&w_szukaj=UKRAINIEC+), ‘człowiek narodowości ukraińskiej, mieszkaniec Ukrainy, obywatel tego państwa’ (USJP 2003, s. 225; WSJP 2018, s. 48).

¹¹ Istnieją też definicje, w których kategoryzacja etniczna występuje jako element rozbudowanych definicji Ukraińca, np: *mieszkaniec Ukrainy, osoba pochodzenia ukraińskiego o takiej własnie narodowości* (KG, KEtn, KN); *osoba, której rodzice są Ukraińcami, która urodziła się na Ukrainie lub posiada obywatelstwo ukraińskie, ale urodziła się w innym kraju* (KEtn, KG, KP); *osoba, która urodziła się i mieszka w Ukrainie, posiada ukraińskie obywatelstwo, korzenie, rodzinę* (KG, KP, KEtn) etc.

¹² Na pierwszym miejscu kategoryzacja polityczna znajduje się w następujących definicjach leksemu *Ukrainiec*: *obywatel Ukrainy, człowiek jak każdy inny* (KP, W); *obywatel Ukrainy, osoba mieszkająca w tym kraju, mająca ukraińskie korzenie* (2) (KP, KG, KEtn); *obywatel Ukrainy, mówiący w języku ukraińskim* (KP, KJ) etc. Zatem kategoryzacja **polityczna** pojawia się w definicjach jako element drugorzędny: *są to osoby, które mieszkają na terenie Ukrainy, obywatel mniejszości narodowej* (KG, KP) etc.

innej narodowości, obcokrajowiec, z własnym językiem, mający prawo do rozwoju oraz wolności narodowej (KN, KJ, KE). Warto podkreślić, że ostatnia definicja w ujęciu heterostereotypowym odzwierciedla zakorzenioną w świadomości binarną opozycję „swój – obcy/inny”, zawierając wykładniki *obcokrajowiec, człowiek innej narodowości*. Jako ostatni komponent kategoryzacja narodowościowa występuje w takiej definicji leksemu *Ukraińiec: osoba pochodząca z Ukrainy, narodowości ukraińskiej* (2) (KEtn, KN).

13 (6,6%) studenckich definicji zawiera również kategoryzację **tożsamościową**¹³, na którą składa się wymaganie od Ukraińca identyfikowania się albo poczucia więzi z Ukrainą. Występuje ona głównie jako składnik dodatkowy lub na ostatnim miejscu: *osoba, która urodziła się na terenie Ukrainy lub czuje się, że należy do tego narodu* (KG, KT); *osoba obywatelstwa ukraińskiego lub osoba pochodzenia ukraińskiego, która identyfikuje się z tą narodowością* (KP, KEtn, KT) etc. Kategoryzację **językową** przedstawia 8 (4,06%) studenckich definicji etnonimu *Ukraińiec*. Za kryterium ukraińskości respondenci uznają znajomość języka ukraińskiego. Należy wspomnieć, że kategoryzacja **językowa** występuje w definicjach tylko na ostatnim miejscu: *mieszkańcy Ukrainy, osoby, które czują się związane ze swoim państwem, posługujące się językiem* (KG, KT, KJ); *osoba mieszkająca na Ukrainie, posługująca się językiem ukraińskim* (KG, KJ). W jednej definicji wspomina się też o znajomości języka rosyjskiego: *jest to osoba, która urodziła się na Ukrainie, ma obywatelstwo ukraińskie, posługuje się językiem ukraińskim, rosyjskim, najczęściej prawosławny* (KG, KJ, KE). Kategoryzacja **etyczna**, tak samo jak językowa, jest reprezentowana przez 8 (4,06%) studenckich definicji, w których za Ukraińca uznaje się osobę deklarującą szacunek wobec Ukrainy, posiadającą znajomość kultury, historii ukraińskiej, poglądy religijne. W studenckich definicjach tego typu *Ukraińiec* to *osoba pochodząca z Ukrainy, znająca tamtejszą kulturę, język, obyczaje* (KEtn, KE); *mieszkaniec państwa Ukrainy w Europie Wschodniej o wyodrębnionych elementach, obrzędach, języku, historii, posługujący się językiem ukraińskim* (KG, KE, KJ) etc. Kategoryzacja **etyczna** występuje w studenckich definicjach jako składnik drugorzędny.

2.2. WYRAŻENIA O TYM SAMYM ODNIESIENIU, CO WYRAZY POLAK/UKRAIŃCIEC

W celu ujawnienia upowszechnionych wśród studentów wyrazów, których używa się zamiast nazwy *Polak*, zadano im pytanie: *Proszę podać wyrazy, których Pan(i) (albo ktoś inny) używa zamiast słowa Polak*. Tylko 141 (71,6%) stu-

¹³ W jednej studenckiej definicji nazwy *Ukraińiec* kategoryzacja **tożsamościowa** występuje jako składnik nadrzędny: *osoba, która czuje się związana z Ukrainą jako krajem swojego urodzenia, swojej rodziny, bliskich, przodków* (KT, KG, KEtn).

dentów podało odpowiedź na to pytanie, a 56 (28,4%) studentów nie zaproponowało wyrażen o tym samym odniesieniu, co wyraz *Polak*. Najczęściej – wśród wyrażen o tym samym odniesieniu¹⁴ – pojawia się leksem *Polaczek* (44). Studenci twierdzą: *to słowo jest nacechowane negatywnie, ukazuje wady; złośliwie; kpiąco*. Jeden słownik synonimów języka polskiego rejestruje ten wyraz z kwalifikatorem – ‘pogardliwie’ (Broniarek 2005, s. 532). Do odpowiedników wyrazu *Polak* studenci zaliczają również połączenie wyrazowe *Polaczek-cebulaczek* (3). Podając wyrażenie *Polaczek-cebulaczek*, jeden z respondentów pisze: *osoba chcąca oszczędzić za wszelką cenę, nawet oszukując*. W szeregu form fleksyjnych derywatów mieszczą się następujące wyrażenia o odniesieniu do słowa *Polak*: *Polaczka, Polacy, Polaki*. Pojawiają się też dwa wyrazy nazywające Polaka zagranicznego: *Polonia, Polonus*. Ostatni leksem (*Polonus*) też mieści się w słowniku, ale bez określonego kwalifikatora i znaczenia (Broniarek 2005, 532). Często w odpowiedziach studenckich pojawiają się następujące nazwy Polaka: *cebulak* (28), *cebula* (14), *cebulaczek, cebulacy, buraczek*. Młodzież nazywa *cebulakiem* osobę niewykształconą, wywodzącą się ze wsi oraz nieposiadającą kultury osobistej. Odpowiadając na pytanie, studenci często przytaczają antroponimy, wśród których znajdują się imiona męskie i żeńskie, które nie są neutralne, a odnoszą się do określonego typu Polaka/Polki: *Janusz* (42), *Grażyna* (29) (*komicznie*), *Seba* (6) (*żartobliwie*), *Sebiks* (2), *Halina* (2), *Karyna* (6), *Dżesika* (3), *Brajan* (2). Stosunkowo często respondenci podają zamiast etnonimu *Polak* wyrażenia odzwierciedlające zakorzenioną w świadomości dychotomię „swój–obcy”: *rodak* (22), *polaki-rodaki, krajan* (3), *przedstawiciel naszego ojczystego kraju, wąsowe bracia, brat* (4), *siostra, bratanek*. Wykładnikami opozycji „swój – obcy” są też zaimki, zaproponowane przez studentów do nazywania Polaka: *nasz* (8), *swój* (3), *nasza* (2), *nasi*. Dwukrotnie studenci podają rzeczowniki – *pani/pani* (2). Pojawiają się też określenia nacechowane pozytywnie: *sąsiad* (2), *kolega, rodzina, kompan, rówieśnik, tutejszy, ziomek*. Niektóre słowa dotyczą kategoryzacji politycznej, ponieważ nazywają Polaka tak: *obywatel* (17), *patriota* (6), *narodowiec* (2), *ojczyzna, kraj*. Z kategoryzacją polityczną łączą się również wyrazy nazywające Polaka ze względu na przynależność wspólnotową i etniczną: *Europejscy, Słowianin* (4), *Słowianka* (6), *zachodni Słowianin* (3) (*nie do końca*). Znajdujemy również przestarzałe nazwy Polaka: *Lach* (4), *Lechita, Lechici, Laszek*. Studenci podają też nazwy taksonomiczne: *człowiek, kobieta* (2), *mężczyzna* (2). Dziewięć razy pojawia się wyrażenie uwzględniające czynnik lokalizacyjny – *mieszkaniec Polski* (9), a także określenie – *znad Wisły*. W studenckich odpowiedziach są też nazwy mieszkańców miast i regionów: *łodzianin, warszawiak, nadwiślanin*.

¹⁴ Studenckie odpowiedzi zawierają również odpowiedniki wyrazu *Polak* nacechowane ujemnie: *pijak* (5), *złodziej* (3), *robak* (2), *cwaniak* (2), *bandyta, krętaacz, nierób, idiota, opóźniony, brudas, leń, cham, dzban, prostak, somsiad* (2) (*to takie żartobliwe określenie z memów*), *nosacz* (5). Ostatnia studencka nazwa nawiązuje do nazwy zwierzęcia, którego wyróżnia charakterystyczny nos.

Jeden raz pojawia się wyraz *katolik*. Zebrany materiał ujawnia stereotypowe obrazy Polaczka-cebulaczka, cebulaka, buraczka, które oznaczają człowieka pochodzenia wiejskiego. Uwidacznia się utrwalony w świadomości młodzieży pejoratywny obraz „typowego” Janusza i Grażyny. Pojawiają się też nazwy o silnej emocjonalizacji oraz nazwy historyczne. Mniej upowszechnione okazały się obrazy Polaka-Europejczyka i Polaka-Słowianina. Niektóre z podanych przykładów nawiązują do tradycyjnych stereotypowych obrazów Polaka-patrioty i rzadziej do Polaka-katolika.

Studentom zadano analogiczne pytanie w ankiecie badającej wyobrażenia heterostereotypowe. Warto odnotować, że odpowiedziało na nie 112 (56,8%) studentów, natomiast 85 (43,1%) osób nie podało odpowiedzi. Wśród studenckich odpowiedników¹⁵ etnonimu *Ukraińiec* wyodrębniamy jednostki językowe odzwierciedlające opozycję „swój – obcy/inny”: *obcokrajowiec* (26), *cudzoziemiec* (6), *obcy* (2), *inny*, *osoba z innego kraju*. Można przypuścić, że na pojawienie się w studenckich odpowiedziach powyższych określeń Ukraińca wpłynęło geograficzne oddalenie Łodzi od granicy z Ukrainą. Dystans wobec Ukraińca odzwierciedlają też takie jednostki: *ci ze wschodu*, *osoba ze wschodniej granicy*, *kresowiec*, *osoba mieszkająca na kresach*. Z odpowiedzi wyłaniają się też wyrażenia o tym samym odniesieniu wskazujące na obraz Ukraińca–imigranta: *imigrant* (9), *przyjezdny*, *uchodźca*. Jedna wypowiedź studencka przemawia za tym, że obraz imigranta nie dotyczy jedynie Ukraińca: *nie słyszałam synonimów tego słowa, choć czasami w mediach są mianem imigrantów, ale nie dotyczy to tylko jednej narodowości*. Część nazw Ukraińca sprowadza się do konotacji historycznych, np. *kozacy* (3) (*historycznie*), *Rusek* (14), *Ruscy* (2), *ruski* (5), *rusin*. 3 razy w odpowiedziach ankietowych pojawia się nazwa *Banderowcy* (3), przy której respondenci zaznaczają: *obraźliwie na nacjonalistów; do niektórych Ukraińców nastawionych antypolsko*. O przyjaznym postrzeganiu Ukraińca w środowisku studentów Wydziału Filologicznego świadczy szereg przykładów: *wschodni bracia* (2), *brat/siostra ze wschodu*, *brat Słowianin* (3). W 9 wskazaniach respondenci nazywają Ukraińca: *sąsiedzi ze wschodu* (7), *sąsiad Polski* (2). O postrzeganiu Ukraińca w świetle edukacji przemawiają następujące odpowiedniki: *erasmus* (3), *erazmu-sy*, *koleżanka ze studiów*. Studenci filologii zamiast słowa *Ukraińiec* podają etnonim *Rosjanin* (4), *Rosjanka*, ale potem tłumaczą: *często to pomyłka ze względu na posługiwanie się przez Ukraińców językiem rosyjskim*. Dwóch respondentów uzasadnia przyczynę używania etnonimu *Rosjanin*: *często mylone z Rosjanami; Ukraińcy bywają myleni z Rosjanami, jednak nie jest to synonim, a raczej wynika z niewiedzy, uproszczeń dotyczących całego wschodu*. Kolejny zestaw słów to antroponimy, uznawane przez studentów za wyrażenia o tym samym odniesieniu,

¹⁵ W tej rubryce pojawiają się też takie same określenia Ukraińca, jak w przypadku pytania – *Kto to jest Polak?* Są to m.in. określenia z kategoryzacją polityczną – *obywatel Ukrainy* (5), *obywatelka wschodu*, kategoryzacją geograficzną – *mieszkaniec Ukrainy* (10), *osoby z Ukrainy*.

co wyraz *Ukrainiec*: *Swietlana*, *Iwan* (2), *Karyna* (2), *Saszka* (3) (*żartobliwie*), *Tatianka* (*żartobliwie*), *Borys*. Być może obecność w odpowiedziach studenckich antroponimów jako odpowiedników nazwy *Ukrainiec* (szczególnie zdrobnień, np. *Saszka*, *Tatianka*) świadczy o bezpośrednich kontaktach z Ukraińcami. Trzy razy pojawia się określenie Ukraińca ze względu na częste używanie słowa „szo”: *szoszon* (3). Jeden respondent uzasadnia: *mi znajomi tłumaczyli, że to ze względu na powtarzane przez Ukraińców słowo „szo”, czyli nie ma być to określenie obrażliwe*. Studenci podają też nazwy taksonomiczne: *kobieta* (2), *mężczyzna* (2), *człowiek*. Dwa razy w ankietach pojawiają się rzeczowniki – *pan*, *pani*. Odpowiedzi ankietowe zawierają także etnonimy *Ukrainiec* (8), *Ukraińcy* (2), *nie Polak*. Wartościowanie ujemne przedstawia wyraz *brudas* (3), przy którym respondent np. twierdzi: *nie ja używam takiego określenia, ale słyszałam je*. Na tle zaproponowanych przez studentów odpowiedzi wyłaniają się heterostereotypowe obrazy Ukraińca jako obcokrajowca, Ukraińca-imigranta, Ukraińca-sąsiada. Nazwy historyczne świadczą o istnieniu niektórych historycznych wyobrażeń o Ukraińcu. Wśród odpowiedzi pojawia się stereotypowy obraz Ukraińca-kolegi ze studiów.

2.3. „TYPOWY” I „PRAWDZIWY” POLAK/UKRAINEC

W celu ujawnienia cech „typowego” i „prawdziwego” Polaka poproszono studentów o udzielenie odpowiedzi na kolejne pytania badawcze: *Proszę podać cechy, które, Pani/Pana zdaniem, najlepiej charakteryzują typowego Polaka (takiego, jaki on/ona jest)* oraz *Proszę podać cechy, które, Pani/Pana zdaniem, najlepiej charakteryzują prawdziwego Polaka*. Wprowadzenie do pytań ankietowych modyfikatorów „typowy” i „prawdziwy”¹⁶ przewidywało również zbadanie różnic zarysowujących się między obrazem „typowego” i „prawdziwego” reprezentanta narodowości. Zebrany empirycznie materiał należy do różnych kategorii semantycznych, a więc odzwierciedla ważne dla polskiej młodzieży sfery życiowe, przez które jest postrzegany Polak i Ukrainiec. Wyróżnione z materiału ankietowego kategorie semantyczne nazywamy aspektami¹⁷, które moż-

¹⁶ Celowość wprowadzenia modyfikatorów „typowy” i „prawdziwy” do pytań ankietowych badających stereotypy uzasadnia się w np. w pracach J. Bartmińskiego (Bartmiński 2006), M. Nowosad-Bakalarczyk (Nowosad-Bakalarczyk 2002), A. Krawczuk (Krawczuk 2008). W uzualnej polszczyźnie czasami utożsamia się wyrazy „typowy” i „prawdziwy” i błędnie uważa się je za synonimy. Natomiast J. Bartmiński twierdzi, że modyfikator „typowy” świadczy o statystyczności, częstej powtarzalności, uogólnieniu badanego zjawiska, lecz modyfikator „prawdziwy” oprócz funkcji uogólnienia, pełni też funkcję modalną, czyli przedstawia informację o treści pożądanej, wyobraźniowej, ujawnia to, co jest ważne dla ludzi (Bartmiński 2001).

¹⁷ Do opisu młodzieżowych cech „typowego” i „prawdziwego” Polaka/Ukraińca używamy terminu „aspekt” w ślad za polskimi etnolingwistami (np. Niebrzegowska-Bartmińska 2014, s. 77),

na sprowadzić do następujących: komunikacyjno-psychicznego, kulturowego, politycznego, psychospołecznego, lokatywnego oraz fizycznego. Należy zaznaczyć, że na pytanie o „typowego” Polaka odpowiedziało 191 (96,9%) studentów, a w 8 (4,06%) ankietach nie było odpowiedzi. Aspekt **komunikacyjno-psychiczny**¹⁸ jest reprezentowany przez 302 jednostki badawcze (leksemy, połączenia wyrazowe, wypowiedzenia i ich części). Autostereotypowy model „typowego” Polaka w zakresie tego aspektu jest ambiwalentny, jednak cechy o konotacji negatywnej (199) dominują nad cechami o konotacji pozytywnej (103). Przedstawiamy dalej cechy, które pojawiły się w odpowiedziach więcej niż 3 razy: *zaradny* (6), *dumny* (6), *towarzyski* (5), *uśmiechnięty* (4), *uczciwy* (4), *odważny* (3), *zawzięty* (3), *poważny* (3), *pomysłowy* (3), *sympatyczny* (3), *wesoły* (4), *szczery* (4), *potężny* (5), *sprytny* (4) etc. Dwie odpowiedzi zawierające wyrazy *zawsze*, *czasami* wskazują na typowość określonej cechy: *miły* (6) (*czasami*), *zawsze sobie poradzą* (4). Cechy „typowego” Polaka o zabarwieniu negatywnym są reprezentowane przez jednostki: *nietolerancyjny* (19), *cwaniak* (14), *zazdrosny* (14), *skłonność do marudzenia* (9), *kłótniwy* (7), *zawistny* (6), *nieuczciwy* (4), *wiecznie narzekający* (4), *niezadowolony z życia* (3), *awanturniczy* (3), *chytry* (3), *nerwowy* (3), *nieufny* (3), *uparty* (3), *egoista* (3), *pesymista* (3) etc. Wyodrębniamy dwie odpowiedzi o konotacji negatywnej zawierające wskaźnik typowości cechy: *ciągle narzekanie* (13), *zbyt często smutny* (4). Niektóre z nich (*rzadko*, *czasami*, *wiecznie*) świadczą o charakterystyce przeciętnej: *czasami zbyt mało spontaniczny*, *rzadko się do siebie uśmiechają*, *wiecznie zirytowany*. Wśród odpowiedzi na to pytanie pojawiają się przykłady, które mogą jednocześnie odnosić się do różnych aspektów. Do aspektu **psychospołecznego** odnoszą się 203 jednostki językowe charakteryzujące Polaka ze względu na tryb życia, sposób pracy, prowadzenia domu, rodziny etc. Cechy te jednocześnie zależą od psychicznych właściwości człowieka oraz aktywności społecznych. Najczęściej prezentuje ten aspekt cecha *pracowity* (41). Studenci również wskazują na cechę *leniwy* (21). O „pracowitości” „typowego” Polaka przemawiają również takie przykłady: *jest chętny do pracy* (2), *pracują na swój sukces i życie*, *zapracowany*, *kombinuje jak zarobić*, *by się nie narobić*. Wysokie notowania mają takie charakterystyki „typowego” Polaka: *gościnnie* (35), *oszczędny* (13), *skąpy* (12), *rodzinny* (5) etc. Na stereotypową cechę „typowego”

którego wyróżnienie implikuje materiał empiryczny. W literaturze przedmiotu oprócz terminu „aspekt” – ‘domeny wyodrębnionej z określonego punktu widzenia’ (Niebrzegowska-Bartmińska 2014, s. 77), używa się terminu „faseta” jako ogólnie przyjętej ‘grupy klas odpowiadających jakiejś wspólnej charakterystyce’ (Niebrzegowska-Bartmińska 2014, s. 77). W przeciwieństwie do zestawu aspektów, nabór faset jest stały.

¹⁸ Te określenia „typowego” Polaka zawierają również słowa (np. *Polacy*, *uważają się*, *najczęściej*) wskazujące na typowość cech: *niestety Polacy to osoby, które uważają się za kogoś lepszego (a nie jest tak)*, *zamiast wspierać*, *cieszyć się z sukcesów innych (swoich znajomych)*, *najczęściej zazdrościmy*, *jesteśmy źli, że ktoś wie dzie się lepiej*; *Polacy [...] to katolicy (choć wcale nie wynika to z głębokich przekonań, a z tradycji)*. W tych określeniach ujawnia się podmiot interpretujący (*my*, *Polacy*).

Polaka *picie alkoholu* składa się 35 jednostek językowych typu *pije alkohol* (3), *lubi alkohol* (3), *dużo pijący* (7). O chęci do zabaw „typowego” Polaka świadczą następujące cechy: *rozrywkowy* (2), *impresowicz*, *lubi imprezować*, *lubiący zabawę*. Na autostereotypowy model „typowego” Polaka składają się również cechy: *czekający na pieniądze z nieba*, *chęć zarobku*, *chęć dotatniego życia*, *zależy bardzo na pieniądzach*, *za pieniądze robi prawie wszystko*, *dla narodu jeszcze więcej*. Ostatnia cecha może odnosić się również do aspektu politycznego. Ze względu na różne semantyczne konfiguracje kolejne cechy też mogą uwzględniać inne aspekty, np. komunikacyjno-psychiczny: *dbający tylko o siebie*, *niemartwiący się przyszłością*, *mający podejście jakoś to będzie* etc. Do aspektu **politycznego**¹⁹ odnosi się 35 jednostek określających „typowego” Polaka ze względu na jego patriotyzm, postawę obywatelską, poczucie tożsamości oraz znajomość historii, hymnu. 16 razy pojawia leksem *patriota* (16). „Typowy” Polak to też *konserwatysta* (3), *nacjonalista*, *narodowiec*, *bohaterski*, *dumny z polskiej historii* (2), *dumny ze swojego narodu*, *przywiązany do historii kraju*, *uważa Polskę za najlepszą*, *walczy o demokrację*, *szanuje symbole narodowe*, *przywiązany do kraju*. Aspekt **kulturowy** przedstawia 37 jednostek badawczych używanych do określenia „typowego” Polaka ze względu na kulturę osobistą, szeroko pojętą inteligencję i przekonania religijne. W modelu autostereotypowym „typowy” Polak jest *uprzejmy* (4), *kulturalny*, ale jednocześnie *mało uprzejmy* i *nie potrafi się zachować*. Przekonania religijne „typowego” Polaka są odzwierciedlone w takich jednostkach: *religijny* (4), *katolik* (3) (*obecnie chyba coraz częściej niepraktykujący*), *chrześcijanin*, *pobożny*. O typowości przytoczonych cech świadczą odpowiedzi zawierające rzeczownik w liczbie mnogiej (*Polacy*), czasownik w liczbie mnogiej (*chodzą*): *Polacy chodzą do kościoła*, *Polacy wierzący* (2). Wśród jednostek określających „typowego” Polaka ze względu na inteligencję mieszczą się również te o znaczeniu dodatnim i ujemnym: *niewykształcony* (3), *bez zainteresowań*, *wulgarny* (2) (*zależy gdzie*), *używanie wulgaryzmów*, *skłonność do nadmiernego przeklinania*, *inteligentny*, *uzdolniony w każdej dziedzinie*. Do opisu wyglądu zewnętrznego „typowego” Polaka studenci przytaczają 15 jednostek językowych, które odnoszą się do aspektu **fizycznego**²⁰.

Autostereotypowy obraz „prawdziwego” Polaka jest rekonstruowany na podstawie jednostek językowych zaproponowanych przez 141 studentów (71,6%).

¹⁹ Studenci podają też negatywne określenia „typowego” Polaka w świetle aspektu politycznego: *niezainteresowany sprawami kraju*, *robienie z siebie ofiary narodów*, *pogardliwy dla innych narodów*, *musi czuć nad kimś władzę*.

²⁰ Autostereotypowy obraz „typowego” Polaka w świetle aspektu fizycznego nie jest jednolity, np. *jasna karnacja*, *słowińska uroda*, *biała urody*, *otyły*. W innych przypadkach Polakowi studenci przypisują *skarpetki połączone z sandałami* (6) (w przypadku mężczyźni), *kamizelkę*, *charakterystyczne stroje ludowe*, *wianek*, *kolorową suknię*. Kategorię typowości reprezentuje jedna odpowiedź studentka zawierająca rzeczowniki w liczbie mnogiej (*Polki*, *mężczyźni*): *ładne Polki i przystojni mężczyźni*.

Na to pytanie nie odpowiedziało 56 studentów (28,4%). Aspekt **psychospoleczny** przedstawiają takie cechy „prawdziwego” Polaka: *pracowity* (26), *pracoholik*, *złota rączka*, *dobry w tym, co robi*, *wyróżnia się pracowitością i sumiennością*, *większa chęć zdobywania pozycji w pracy*, *stara się tak pracować aby się nie napracować*, *leniwy* (4), *małe zaangażowanie do pracy*. Wyodrębniamy również cechę *gościnność* (24) „prawdziwego” Polaka. Stosunek „prawdziwego” Polaka do pieniędzy charakteryzują takie jednostki z aspektu **psychospolecznego**: *podporządkowanie całego świata, aby zdobywać jak największe zarobki*; *lubi się bogacić*, *siebie skupiony na zdobywaniu majątku*; *skąpy* (4); *przesadna oszczędność*. W przeciwieństwie do „typowego” Polaka, dla „prawdziwego” cecha *pice alkoholu* jest reprezentowana tylko przez 10 jednostek językowych, np. *z mocną głową* (2), *radzenie sobie z dużą ilością alkoholu*, *alkoholik* (3). W porównaniu do „typowego” Polaka, „prawdziwemu” przypisuje się więcej jednostek określających „rodzinnosc” (7). Pojawiają się też cechy „prawdziwego” Polaka lubiącego rozrywkę: *lubi się bawić*, *lubi bawić się przy muzyce*, *rozrywkowy*, *impresowicz*, *lubi zabawę jak prawdziwi Słowianie* etc. Do aspektu **kulturowego** dla „prawdziwego” Polaka – w przeciwieństwie do „typowego” – odnosi się więcej jednostek o nacechowaniu pozytywnym, np. dotyczących kultury osobistej: *uprzejmy* (5), *kulturalny* (3), *posiada kulturę osobistą* (2) etc. Jak w przypadku „typowego” Polaka pojawiają się też jednostki określające przekonania religijne: *katolik* (3), *bardzo religijny* (3), *wierzący*, *znający wzorce chrześcijańskie i szanuje je* (*ale nie musi być wierzący*, *chodzi o tradycję*). Pojawia się więcej cech pozytywnych dotyczących inteligencji „prawdziwego” Polaka: *inteligentny* (3), *ciekawym świata* (3), *mądry*, *zdolny*, *dba o rozwój osobisty*. Potwierdzają się również negatywne cechy, wymienione wcześniej także dla „typowego” Polaka: *wulgarny* (2), *przeklina dużo* (2), *słabo odczytany*, *brak ogólnej wiedzy o świecie*. Warto też zaznaczyć, że na podstawie cech „prawdziwego” Polaka wyodrębnia się aspekt **lokacyjny**: *emigrował z Polski*, *ma niechęć do mieszkania w Polsce*. Do aspektu **politycznego** odsyłają jednostki językowe charakteryzujące „prawdziwego” Polaka jako patriotę: *patriota* (28), *ma poczucie patriotyzmu*, *kocha swój kraj*, *dba o dobro kraju*, *przywiązany do ojczyzny*, *przywiązany do kraju*, *wierzący w swój kraj* etc. „Prawdziwy” Polak, według studentów, też *zna hymn*, *świadomy historii narodu* (2). Obraz „prawdziwego” Polaka od „typowego” różnią jednostki określające stosunek do polityki: *lubiący rozmawiać na temat polityki*, *zaangażowany w sprawy kraju*, *nie głosują na PIS* (2), *nie szanuje Korwina*, *zaangażowania w sprawy państwa*. Pojawiają się też określenia negatywne: *narzekający na władzę* (2), *zapatrzony w władzę*. Pojedyncze jednostki do określenia „prawdziwego” Polaka z aspektu politycznego mogą być uważane za jednostki odnoszące się do innych aspektów, np. kulturowego: *związany z ojczyzną*, *tradycją*, *kulturą*. Do aspektu **komunikacyjno-psychicznego** odnosi się 95 jednostek o konotacji pozytywnej i 70 jednostek o konotacji negatywnej. Jak widać, jed-

nostki o znaczeniu dodatnim dominują nad jednostkami o znaczeniu ujemnym, co potwierdza wpływ modyfikatora „prawdziwy” na wyobrażenia stereotypowe. Przytoczymy cechy dodatnie o frekwencji 3 i wyżej: *pomocny* (12), *tolerancyjny* (11) (*wobec inności*), *uczciwy* (8), *honorowy* (5), *życzliwy* (3) *towarzyski* (3), *odważny* (3), *empatyczny* (4), *zaradny* (4), *miły* (3), *otwarty na innych* (4), *otwarty* (3) etc. Studenckie charakterystyki (pojawiające się w odpowiedziach więcej niż 2 razy) „prawdziwego” Polaka o znaczeniu negatywnym to *nietolerancyjny* (6), *narzekający* (5), *smutny* (4), *niezadowolony* (3), *uparty* (3). Aspekt **fizyczny** jest reprezentowany przez 6 jednostek językowych: *ładna uroda* (2), *blada karnacja*, *skarpety z sandałami*, *piękny*, *kształtna kobieta*.

Na pytanie o „typowego” Ukraińca odpowiedziało 173 (87,8%) studentów, a nie udzieliło odpowiedzi 24 (12,2%). W świetle **aspektu komunikacyjno-psychicznego** „typowy” Ukrainiec jest charakteryzowany poprzez 128 jednostek językowych o konotacji pozytywnej oraz 63 jednostki o nacechowaniu negatywnym. Do ilustracji heterostereotypowego modelu „typowego” Ukraińca podajemy cechy o frekwencji wyżej niż 3 poświadczenia. Pozytywne określenia „typowego” Ukraińca sprowadzają się do następujących: *otwarty* (11), *miły* (9), *pomocny* (9), *wesoły* (7), *uśmiechnięty* (7), *sympatyczny* (8), *życzliwy* (5), *skromny* (5), *towarzyski* (5), *wytrwały* (5), *szczery* (3), *spokojny* (3), *cichy* (3) etc. Typowość cech potwierdza odpowiedź zawierająca wyraz *często*: *często są mili i pomocni*. Do opisu „typowego” Ukraińca studenci używają cech negatywnych, np. *gadatliwy* (3), *cwaniak* (3), *niekiedy nachalny* (3) etc. „Typowego” Ukraińca postrzega się też w świetle aspektu **psychospołecznego** poprzez 75 jednostek językowych. Cechę „pracowitość” Ukraińców potwierdzają jednostki: *pracowity* (61), *są to osoby pracowite*, *skory do pracy*, *chętny do pracy* (3), *w szybkim tempie wykonujący obowiązki*, *dzielą się na bardzo pracowitych albo tych leniwych*, *najlepiej wykonuje swoje obowiązki* etc. Na obraz Ukraińca lubiącego zabawę składają się jednostki typu: *lubiący się bawić* (2), *lubiący rozrywkę* etc. „Typowy” Ukrainiec to też *związany z rodziną* (2), *przywiązany do rodziny*, *gościnnie* (6) etc. Na cechę „pijący” składa się 14 jednostek językowych typu *lubiący alkohol* (5), *ma mocną głowę* (2) etc. Do aspektu **kulturowego** odsyła 46 jednostek językowych. Są to m.in. pozytywne i negatywne charakterystyki „typowego” Ukraińca dotyczące kultury osobistej – *uprzejmy* (3), *kulturalny*, *grzeczny*, *wychowany*, a także – *nieuprzejmy*, *niekulturalny* (7). Kolejny zestaw jednostek dotyczy znajomości przez Ukraińca języków: *mówi po ukraińsku* (2), *dobrze znają język polski (na terenie Polski)*, *biegle mówiący po rosyjsku*, *w Polsce mówienie języka ukraińskiego*, *nie rosyjskiego*, *udaje, że nie rozumie polskiego*, *żeby coś zyskać*, *nie mówi po polsku*. „Typowy” Ukrainiec w opinii studentów ma *akcent* (2), *inny język* (2), *ma śpiewny akcent*, *charakterystyczny akcent*, *typową mowę*, *specyficzny sposób mówienia*, *lekkie przeciąganie wyrazów*, *cechy języka – zaciąganie* etc. O stosunku „typowego” Ukraińca do kultury/tradycji ukraińskiej świadczą następują-

ce cechy: *przywiązany do swojej kultury* (3), *przywiązany do tradycji* (2). Jeden z respondentów pisze: *często dosyć zamknięci na kulturę Europy Zachodniej*. Studencki punkt widzenia potwierdzają określenia typu *młody student* oraz *zarazem na podstawie moich znajomych z Ukrainy – wykształcony* (2). Aspekt **fizyczny** dla „typowego” Ukrainca jest bardziej rozbudowany o jednostki językowe (20) niż analogiczny aspekt dla „typowego” Polaka. Na heterostereotypowy model „typowego” Ukrainca składają się przykłady takie jak: *zazwyczaj bardzo ładnie się ubierają* (2), *uroda, zły gust, specyficzny styl ubierania* (2), *ubrany nieco niechlujnie* (2), *potężna budowa ciała, mają ułożone usta bardziej w dziubek* etc. W dwóch odpowiedziach charakteryzuje się wygląd kobiety: *kobiety są bardzo delikatnej urody; Ukrainka – mocny makijaż, dużo biżuterii*. Jeden student twierdzi: *podobny do Polaka (również Słowianin)*. 7 razy dla „typowego” Ukrainca pojawiają się cechy z aspektu **politycznego**. Cechy te charakteryzują „typowego” Ukrainca ze względu na patriotyzm, postawę obywatelską oraz stosunek do historii ukraińskiej: *patriota, przywiązany do ojczyzny, dumny z pochodzenia, bardzo wyraźna tożsamość narodowa, szacunek do własnej historii, nieznaną sprawą rzezi wołyńskiej i UPA*. O aspekcie **lokatywnym** „typowego” Ukrainca świadczą 2 jednostki językowe: *sąsiad, nie mieszka w swoim kraju*.

Pytanie o „prawdziwego” Ukrainca umożliwiło wyodrębnienie 51 jednostek językowych z odpowiedzi 120 (60,9%) studentów, nie odpowiedziało na nie jednak 77 osób (39,5%). Aspekt **psychospołeczny** prezentują cechy, które są podobne do cech „typowego” Ukrainca: *pracowity* (43), *gościnnie* (3) etc. Jednak cecha „rodziność” otrzymała większą reprezentację: *rodzinny* (5). Cecha *leniwy* pojawiła się tylko 1 raz w przeciwieństwie do „typowego” obrazu, przy którym pojawia się ona 4 razy. Na cechę „pijący” składa się 5 jednostek. Do aspektu **kulturowego** odnosi się 26 jednostek, które korelują z tymi wyodrębnionymi dla „typowego” Ukrainca. Są to cechy określające mówienie Ukrainca i znajomość przez niego języków: *język* (2), *akcent* (4) (*reszta to stereotypy*), *ze śpiewnym słowiańskim akcentem (cecha wymowy)*, *charakterystyczny akcent, świetnie mówi po polsku, mówiący w języku rosyjskim i ukraińskim, unikanie rosyjskiego języka* etc. O kulturze osobistej „prawdziwego” Ukrainca świadczą cechy *grzeczny* (2), *kulturalny, uprzejmy, niekulturalny* (2). Jak widać, „prawdziwemu” Ukraincowi w tym aspekcie studenci przypisują mniej negatywnych cech dotyczących kultury osobistej. Niektóre jednostki mogą odnosić się do innych aspektów, np. **politycznego** – *posiada te wszystkie unikatowe elementy tworzące kulturę i państwo* czy **psychospołecznego** – *wykazujący chęć uczenia się i podejmowania pracy*. Dla „prawdziwego” Ukrainca w aspekcie **komunikacyjno-psychicznym** pozytywne cechy (90) dominują nad negatywnymi (28). Przedstawiamy pozytywne cechy pojawiające się więcej niż 3 razy: *otwarty* (12), *miły* (6), *pomocny* (5), *zaradny* (5), *towarzyski* (4), *uśmiechnięty* (3), *skromny* (3), *wesoły* (3), *sympatyczny* (2), *szczerzy* (3). Dwukrotnie są notowane tylko 3 cechy negatywne: *wybuchowy* (2),

nachalny (2), *spontaniczny* (2). Zestaw jednostek językowych odnoszonych do aspektu **politycznego** określa patriotyzm „prawdziwego” Ukraińca: *patriota* (3), *oddany dla kraju, przywiązany i oddany swojemu kraju, mało patriotyczny* etc. Jednak w większym stopniu „prawdziwemu” Ukraińcowi przypisuje się dumę z pochodzenia, znajomość historii: *świadomy swojego pochodzenia i dorobku kulturalnego Ukrainy, dba o pamięć swojej historii i tradycji kraju, szanujący swoje pochodzenie i kulturę, nie wstydzi się skąd pochodzi* etc. W świetle aspektu **fizycznego** „prawdziwy” Ukrainiec jest charakteryzowany przez następujące jednostki (9): *wytrwały* (2), *potężna budowa ciała, delikatny, charakterystyczny wygląd, ciemne oczy, długie włosy, powabne włosy, wianek*. Aspekt **lokacyjny** jest przedstawiony tylko przez jedną podaną cechę – *mieszka na terenie Ukrainy*. Cechy „typowego” i „prawdziwego” Polaka/Ukraińca wyodrębnione w poszczególnych aspektach pokazują, jakie wartości są ważne dla polskiej młodzieży.

3. WNIOSKI

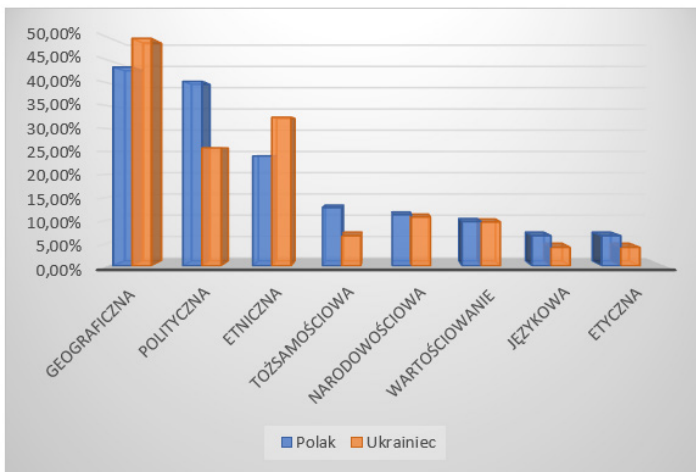
Analiza studenckich definicji etnonimów *Polak* i *Ukrainiec* przekonuje, że w świadomości studentów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego obecne są różne sposoby ich kategoryzacji (*Wykres 1*): geograficzny, polityczny, tożsamościowy, narodowościowy, etniczny, etyczny, językowy oraz wartościowanie. Studenci najczęściej stosują kategoryzację geograficzną zarówno do określania Polaka (43,4%), jak i Ukraińca (49,7%). Jednak w ujęciu heterostereotypowym ten sposób kategoryzowania przeważa nad autostereotypowym o 6,3%. Kategoryzacja etniczna częściej pojawia się w definicjach leksemu *Ukrainiec* (32,5%) niż *Polak* (24%). Natomiast kategoryzacja tożsamościowa dominuje w studenckich definicjach etnonimu *Polak* (12,75%) (w przeciwieństwie do definicji etnonimu *Ukrainiec* (6,6%)). W przypadku etnonimu *Polak* kategoryzacja polityczna (40,3%) ma większą reprezentację niż w przypadku etnonimu *Ukrainiec* (25,8%). Kategoryzacja językowa (6,6%) i etyczna (6,6%) dominują w definicjach określających Polaka nad definicjami z kategoryzacją językową (4,06%) i etyczną (4,06%) określających Ukraińca. Wartościowanie w obu przypadkach otrzymuje prawie jednakową reprezentację: dla Ukraińca – 9,6%, dla Polaka – 9,7%. Ustalono, że kategoryzacja narodowościowa w ujęciu procentowym dla Polaka (11,2%) jest tylko o 0,5% większa niż dla Ukraińca (10,7%). Na tle wyrażen o tym samym odniesieniu, co nazwy *Polak* i *Ukrainiec*, silnie wyróżniają się jednostki językowe odzwierciedlające binarną opozycję „swój–obcy/inny”. W ujęciu autostereotypowym są to wyrazy typu *rodak, krajan, brat, nasz, swój*, w ujęciu zaś heterostereotypowym są to leksemy i wyrażenia *obcokrajowiec, cudzoziemiec, inny, osoba ze wschodu* etc. W modelu heterostereotypowym pojawiają się też nazwy

Ukraińca wyrażające przyjazne nastawienie i konotację pozytywną – *brat/siostra ze wschodu*, a także określenia Ukraińca jako sąsiada – *sąsiad ze wschodu*, *sąsiad Polski*. Studencki punkt widzenia oraz postrzeganie Ukraińca w dziedzinie edukacji ilustrują nazwy *erasmus*, *erazmusy*, *koleżanka ze studiów*. Autoidentyfikacja Polaka pojawia się częściej niż dla Ukraińca za pomocą nazw *Słowianin*, *Słowianka*, a także przez przypisywanie tylko Polakowi nazwy *Europejczyk*. Historycznie markowane nazwy różnią oba podejścia, ponieważ dla Ukraińca proponuje się leksemy *rusek*, *rusin*, *kozak*, a dla Polaka – *Lach*, *Lechita*. Warto też odnotować, że nazwy historyczne nie przeważają na tle innych, co być może świadczy o ich nieutrwaleniu w świadomości językowej polskiej młodzieży. Wprowadzenie do pytań ankietowych modyfikatorów „typowy” i „prawdziwy” umożliwiło zaobserwowanie różnic między „typowym” a „prawdziwym” obrazem Polaka/Ukraińca. Zarówno obraz „typowego” Polaka, jak i „typowego” Ukraińca zawiera więcej cech negatywnych w przeciwieństwie do „prawdziwego” (Wykres 2, Wykres 3). „Prawdziwemu” Polakowi studenci przypisują więcej cech dotyczących *rodziności*, *pracowitości*, *patriotyzmu* oraz *poglądów politycznych*. „Prawdziwy” Ukrainiec, w opinii studentów, też jest bardziej *rodzinny*, *kulturalny*, *dumny z pochodzenia*, *świadomy historii swojego kraju*.

Zrekonstruowane na podstawie danych ankietowych cechy autostereotypu Polaka i heterostereotypu Ukraińca będą przydatne nie tylko do późniejszych badań o podobnym charakterze, lecz także – z pragmatycznego punktu widzenia – będą służyć jako tło przy wyborze określonego podejścia do nauki języka polskiego jako obcego. Tak więc materiały dydaktyczne mogą zawierać odpowiednie słownictwo dotyczące osobliwości komunikacyjno-psychicznych, kulturowych, politycznych człowieka etc. Przyczynkiem do aktualnych dyskusji na zajęciach ewentualnie może być także rozumienie wyrazów „typowy” i „prawdziwy”. Wyodrębnione kategoryzacje pomogą wybrać informacje, które powinny się pojawić przy budowaniu wizerunku bohatera w nowych materiałach do nauki języka polskiego. Rozumienie przez Ukraińców uczących się języka polskiego zarówno cech pozytywnych (np. *pracowity*, *gościnnie*, *rodzinny*, *otwarty* i in.), jak i negatywnych (np. *leniwy*, *gadatliwy*, *niekulturalny*, *zamknięty na kulturę Europy*) może być przydatne do adaptacji Ukraińców w środowisku polskojęzycznym. Warto też podkreślić, że i autostereotyp Polaka zawiera sporo cech negatywnych, świadczących także o dostrzeganiu wad także u siebie, a nie tylko u innych. Temu celowi służyć może cały zestaw przywoływanych w niniejszym opracowaniu wyobrażeń polskiej młodzieży studenckiej na temat stereotypu Ukraińca. Znajomość cech „typowego” Ukraińca: *nie zna języka polskiego* oraz *udaje, że nie rozumie polskiego, żeby coś zyskać* może wpłynąć na zwiększenie motywacji do nauki języka polskiego przez osoby z Ukrainy. Uświadomienie przez osoby z Ukrainy pozytywnych składników obrazu Ukraińca jako *wykształconego*, *młodego studenta* oraz *kolegi z grupy*, *erazmusa* sprzyjać będzie motywacji do zdobywa-

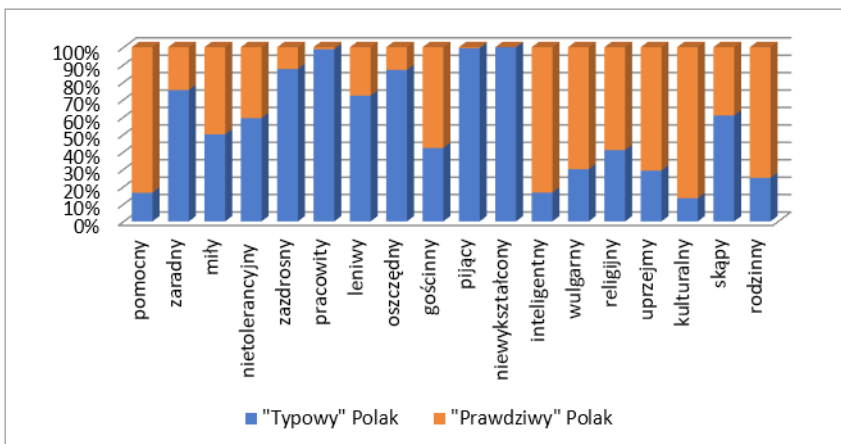
nia wykształcenia wśród ukraińskiej młodzieży. Świadomość używania przez młodzież określeń *Słowianin*, *Słowianka* w stosunku i do Polaka, i do Ukraińca może wpływać na budowanie poczucia wspólnotowego przy kształceniu międzykulturowym. Zapoznanie się z jednakowymi cechami możliwymi i pożądanymi dla „prawdziwego” Polaka i Ukraińca może służyć jako czynnik integracyjny w grupie polsko-ukraińskiej, który wprowadzi młode osoby ukraińskojęzyczne do świata wartości polskiej młodzieży i będzie służył nawiązywaniu kontaktów językowych i kulturowych między młodymi Polakami i Ukraińcami.

Wykres 1. *Sposoby kategoryzacji etnonimów Polak/Ukraińiec w ujęciu procentowym*

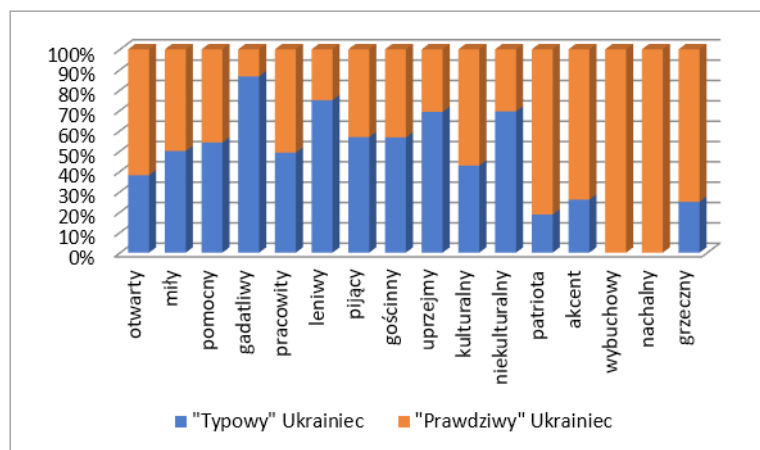
Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. *Cechy „typowego” i „prawdziwego” Polaka w ujęciu procentowym*

Źródło: opracowanie własne

Wykres 3. Cechy „typowego” i „prawdziwego” Ukraińca w ujęciu procentowym

Źródło: opracowanie własne

WYKAZ SKRÓTÓW

- ISJP – *Inny słownik języka polskiego PWN*, 2014, pod red. M. Bańki, t. 1–2, Warszawa.
 USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, 2003, pod red. S. Dubisza, t. 1–4, Warszawa.
 WSJP – *Wielki słownik języka polskiego* [online] <http://www.wsjp.pl/> [05.06.2020].
 WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, 2018, pod red. S. Dubisza, t. 1–5, Warszawa.
 WSO – *Wielki słownik ortograficzny PWN*, 2011, pod red. E. Polańskiego, Warszawa.
 WSU – *Wielki słownik ucznia*, 2008, pod red. M. Bańki, t. 1–2, Warszawa.
 KG – kategoryzacja geograficzna
 KP – kategoryzacja polityczna
 KE – kategoryzacja etyczna
 KEtn – kategoryzacja etniczna
 KJ – kategoryzacja językowa
 KN – kategoryzacja narodowościowa
 W – wartościowanie

BIBLIOGRAFIA

- Bartmiński J., 2001, *Operatory „typowy” i „prawdziwy” w strukturze semantycznej tekstu*, „Prace Filologiczne”, t. XLV1, s. 41–47.
 Bartmiński J., 2006, *Semantyka i polityka. Nowy profil polskiego stereotypu Ukraińca*, w: K. Ożóg, E. Oronowicz-Kida (red.), *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury*, Rzeszów, s. 191–211.

- Bartmiński J., 2014, *Ankieta jako pomocnicze narzędzie rekonstrukcji językowego obrazu świata*, w: S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, S. Wasiuta (red.), *Polskie wartości w europejskiej aksjoserferze*, Lublin, s. 309–332.
- Bartmiński J., 2014, *Wybrane koncepty w świetle danych ankietowych: Europa, Europejczyk, ojczyzna, Polska, Polak, świat, Wschód, Zachód*, w: S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, S. Wasiuta (red.), *Polskie wartości w europejskiej aksjoserferze*, Lublin, s. 248–308.
- Bartmiński J., 2015, *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów... – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony?*, w: J. Bartmiński, I. Bielińska-Gardziel, B. Żywicka (red.), *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, Lublin, s. 7–13.
- Broniarek W., 2005, *Gdy ci słowa zabraknie. Słownik synonimów*, Warszawa.
- Brzezowska M., 2008, *Autostereotyp Polaka w wybranych podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 1 (13), s. 47–62.
- Dąbrowska A., 1998, *Czy istnieje w podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców wyraźny obraz Polski i Polaków? (Próba znalezienia stereotypów)*, w: J. Anusiewicz, J. Bartmiński (red.), *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław, s. 278–295.
- Fylypets' O., 2019, *Avtostereotyp poliaka i heterostereotyp ukrain'cia v seredovyshchi toruns'kykh studentiv*, w: M. Gębka-Wolak, A. Krawczuk (red.), *Z bliska i z daleka. Język polski w badaniach językoznawców lwowskich i toruńskich*, Toruń, s. 217–234.
- Fylypets' O., 2019, *Etnostereotypni uivlennia pro poliaka i ukrain'cia sered studentiv Zheshiv's'ko-go universytetu (kriz' pryizmu asotsiatsii iz predmetamy)*, „Zeszyty Naukowe Prac Ukrainoznawczych”, nr 3, s. 155–165.
- Fylypec O., 2020, *Najnowszy stereotyp Ukrainca w środowisku studentów poznańskich i lubelskich* (w druku).
- Krawczuk A., 2008, *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka (na podstawie ankietowania studentów lwowskich)*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 1 (1), s. 147–170.
- Niebrzegowska-Bartmińska S., 2014, *Od separacyjnego do holistycznego opisu językowego obrazu świata. Na marginesie dyskusji nad kształtem artykułów w Leksykonie aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów*, w: I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura (red.), *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów*, t. 3., Lublin, s. 71–102.
- Nowosad-Bakalarczyk M., 2002, *Kobieta „typowa” i „prawdziwa” w oczach studentów: (przyczynek do stereotypu kobiety)*, „Język Polski”, z. 1 (LXXXII), s. 25–35.
- Paćławska E., 2009, *Ukrainiec w oczach studentów na wschodzie i zachodzie Polski*, w: S. Niebrzegowska-Bartmińska, S. Wasiuta (red.), *Stereotypy w języku i w kulturze*, Lublin, s. 65–80.
- Piętkowa R., 2007, *Językowy obraz świata i stereotypy a nauczanie języka polskiego*, w: A. Achtełik, J. Tambor (red.), *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*, Katowice, s. 85–104.
- Stankiewicz K., Żurek A., 2010, *Obraz Polki/Polaka w serii podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego Hurra!!! Po polsku*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, t. 19, G. Zarzycka (red.), s. 495–505.
- Szadura, J., 1993, *Z badań nad autostereotypem Polaka: kryteria polskości*, w: J. Bartmiński, M. Mazurkiewicz Brzozowska (red.), *Nazwy wartości: studia leksykalno-semantyczne*, Lublin, s. 239–256.

Olga Fyhpec

**MODERN STEREOTYPE OF A POLE AND A UKRAINIAN IN THE OPINION
OF STUDENTS OF PHILOLOGY OF THE UNIVERSITY OF LODZ
(ON THE BASIS OF SURVEY STUDIES)**

Keywords: stereotype of a Pole, stereotype of a Ukrainian, linguistic picture of the world, students of the Faculty of Philology, survey.

Abstract. The article presents a reconstruction – on a material of 394 surveys – of modern stereotypes of a Pole/Ukrainian among the students of the Faculty of Philology of the University of Lodz. An analysis of several points of more extensive questionnaire was proposed, namely: a request to provide a definition of a Pole/Ukrainian; expressions with the same reference as the Pole/Ukrainian; features of a “typical” and “real” Pole/Ukrainian. In student definitions of the name Pole/Ukrainian, geographical, ethnic, nationality categorization is more often used, while linguistic, ethical, and identity are used less often. The students consider lexeme *Polachek*, *compatriot*, *countryman*, *ours*, *theirs* and others, as equivalents of the word *Pole* and they give names instead of the word *Ukrainian*: *foreigner*, *neighbour*, *brother from the east* and others. The image of a “real” Pole/Ukrainian is more positive than the image of a “typical” representative of the nationality. Both for a Pole and a Ukrainian, the stereotypical image emerging from the survey data is ambivalent. The influence of national stereotypes on teaching Polish as a foreign language and the possibility of using the obtained data in glottodidactics were taken into account.

Data wpłynięcia tekstu: 11.06.2020